

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, МЕТОДИКА

УДК 94(477.63)

Лариса Філатова,
м. Київ

ПОРТРЕТИ ДІЯЧІВ ОСВІТИ І КУЛЬТУРИ КАТЕРИНОСЛАВА (ПЕРША ПОЛОВИНА ХІХ СТ.)

У статті розглядається діяльності директорів Катеринославської гімназії в першій половині ХІХ ст., коли закладалася основа нової системи освіти в Російській імперії. Д. Т. Мизко, Я. Я. Ковалевський, Я. Д. Грахов були першими інтелігентами, вихідцями з української шляхти та дворянства, які зробили вагомий внесок у розвиток освіти та культури не тільки губернського міста, а й великого українського краю. До когорти цих діячів належить і український композитор П. П. Сокальський.

Ключові слова: освіта, педагогічна діяльність, гімназія, музична культура, виховання.

Катеринослав у першій половині ХІХ ст. був відомим завдяки діячам освіти, вивчення творчого і педагогічного доробку яких дозволяє охарактеризувати стан розвитку освіти і культури як міста, так і всієї губернії. Замовчування їх імен, біографій, педагогічної, благодійної, організаторської діяльності в радянський період призвело до значних прогалин у історичній картині становлення і розвитку освіти й культури Катеринославщини. Відомі факти свідчать про те, що у першій половині ХІХ ст. відбувалися серйозні зміни в культурно-освітньому розвитку міста і губернії, що пов'язано з іменами Я. Грахова, Я. Ковалевського, Д. Мизка. Вони належали до того першого покоління української інтелігенції, яка вийшла з шляхетсько-дворянського середовища і яка, не пориваючи зі своєю суспільною верствою, йшла шляхом прогресивного розвитку освіти, культури, науки свого часу. Ці діячі були організаторами мережі освітніх закладів Катеринославської та Херсонської губерній, учителями й вихователями когорти діячів різних сфер культурного життя краю.

Історію розвитку освіти й культури Катеринославщини вивчали історики, педагоги, мистецтвознавці, краєзнавці (С. Аб-

росимова, В. Бекетова, О. Білецький, В. Лабезник, Ю. Лопатін, Т. Липовська, Л. Лихачова, В. Мирончук, В. Мітлицька, Л. Прокopenko, Ю. Радченко, Т. Сидорова, С. Фатальчук, М. Чабан, Г. Швидько та ін. Однак, це питання ще недостатньо висвітлене в наукових джерелах. Мало приділено уваги вивченню нетривалої, але, на нашу думку, значущої для розвитку музичної культури Катеринослава діяльності українського композитора П. Сокальського. Аналіз педагогічної, організаторської, просвітницької діяльності Я. Грахова, Я. Ковалевського, Д. Мизка, П. Сокальського є метою статті.

Одним із перших організаторів навчальних закладів Катеринославщини, відомим педагогом, першим директором Катеринославської класичної чоловічої гімназії був Дмитро Тимофійович Мизко (Мізко) (1772 – 1847). Він народився у м. Борзна на Чернігівщині в сім'ї священика (з роду української шляхти). Закінчив Чернігівську семінарію і Київську духовну академію, але обрав цивільну кар'єру, яку почав підканцеляристом Катеринославської казенної палати. Проте, Д. Мизко відомий не як адміністратор, а насамперед як педагог і організатор освітньої справи краю. У 1803 р. він був призначений наказом міністра народної освіти, графа П. Завадовського директором народних училищ Катеринославської губернії. Це був початок правління Олександра І, ознаменований проведенням освітньої реформи. У 1803 р. було створене Міністерство народної освіти, і 24 січня 1803 р. царським указом затверджено «Попередні правила народної освіти» та «Статут училищ». Згідно з цією реформою впроваджувалася система навчальних закладів за європейським зразком. Так, Головні народні училища з 4-х класів мали створюватися в губернських містах, а двокласні народні училища, за наявності відповідних умов, – у повітових містах [4, с. 35].

У цей період розкрився організаторський талант Дмитра Тимофійовича, який, перебуваючи на посаді директора народних училищ Катеринославської губернії, став директором відкритого 1 серпня 1805 р. в Катеринославі губернського училища (гімназії). Про значний авторитет Д. Мизка свідчить той факт, що у 1809 р. Міністерство народної освіти доручило йому додатково до всіх обов'язків створення народних училищ у Херсонській губернії. Цією справою він безоплатно займався впродовж 4-х

років. Д. Мизко добре знав, які місцеві умови існують для відкриття приходського чи повітового училища, дбав про матеріальну базу училищ. Завдяки його зусиллям навчальні заклади були забезпечені приміщеннями, він опікувався комплектуванням штату вчителів тощо. Під його керівництвом були відкриті народні училища, а саме: повітові училища в Павлограді (1806), Новомосковську (1807), Олександрівську, Бахмуті (1808) у Катеринославській губернії; в Єлисаветграді, Вознесенську і Новомиргороді (1811) у Херсонській, а також 53 парафіяльних училища.

Самовіддана праця Дмитра Тимофійовича у сфері освіти була достойно відзначена. Так, у 1815 р. Харківський університет надав йому вчене звання доктора мистецьких наук; в 1816 р. він став дійсним членом Санкт-Петербурзького Вільного Економічного Товариства, яке об'єднувало людей високої освіти і культури; у 1818 р. був обраний членом-кореспондентом «Імператорського Людинолюбивого Товариства» [6, с. 52].

Сучасник Д. Мизка, літератор і мандрівник А. Воєйков, у 1825 р. побувавши у Катеринославі, першим відзначив його заслуги: «Вообще училища сей губернии много обязаны попечениям и просвещенной любви к наукам нынешнего директора оных, Г[осподина] статского советника Дмитрия Тимофеевича Мизко...» [3, с. 130-131]. Отже, сучасники достойно оцінювали діяльність Д. Мизка в освіті, визнавали його одним із найбільш освічених людей Катеринослава першої чверті ХІХ ст.

Педагогічні погляди Д. Мизка були висвітлені в його промовах, проголошених перед учителями, учнями гімназії, батьками, представниками громадськості на публічних іспитах, під час відкриття навчальних закладів. Промова Д. Мизка на урочистостях із нагоди відкриття гімназії стала його першою публікацією. Вона була надрукована Головним правлінням училищ у збірнику «Периодическое сочинение об успехах народного просвещения».

Вимоги до педагога, загалом до освіченої людини Дмитро Тимофійович виклав у таких положеннях: 1) гарні знання з різних наук, у тому числі знання декількох іноземних мов; відчуття потягу до навчання, подальше вдосконалення знань; повага до науки і прагнення до наукової діяльності, створення власної бібліотеки; 2) виховання і вдосконалення таких рис і здібностей власної особистості, як точність, послідовність, акуратність, чесність у пізнанні й будь-яких діях, справах як на службі, так і в

побуті; 3) вдосконалення професійних якостей і здібностей, а саме: аналітичних – здатності бачити предмет різнобічно, знаходити в ньому те, що не помітили інші; вміння передбачати і обмірковувати власні дії, аналізувати їх і робити висновки; а також любов до вихованців; вміння керуватися власним розумом у педагогічній діяльності; особисто брати участь у громадському житті й формувати смак і навички в учнів до поширення своїх знань у суспільстві [12, с. 20-23].

Таке бачення ролі освіти, знань, особистих якостей, правил поведінки в житті людини, вчителя залишається актуальним і сучасним. За цими правилами жив і працював сам Д. Мизко, за такими критеріями формував педагогічний колектив гімназії, яка була однією з найкращих в Харківському навчальному окрузі. Так, за його директорства в гімназії працювали висококваліфіковані викладачі, зокрема, Ф. Одинець-Заставський, у майбутньому директор народних училищ Таврійської губернії, доктор філософії К. Герн, В. Якубовський, випускник Київської духовної академії, який пізніше був призначений директором народних училищ Херсонської губернії та багато інших.

Перші відомості про життя й діяльність Д. Мизка оприлюднив його син Микола Дмитрович – літературний критик, перекладач, журналіст, театральний оглядач, який видав у 1849 р. невелику книжку «Памятная записка о жизни Димитрия Тимофеевича Мизко». Він перший спробував дати оцінку педагогічній діяльності батька. Д. Рябінін у спогадах підкреслює: «Щаслива випадковість поєднала в образі Д. Т. Мизка істинне покликання до такої служби з добре забезпеченим матеріальним становищем і дала новонародженій гімназії начальника, який працював не з примусу, а за внутрішнім покликанням до педагогічної професії...» [14, с. 82].

Столітній ювілей гімназії спричинив певний інтерес до постаті Д. Мизка. Так, у книзі викладача історії та географії Катеринославської класичної гімназії Ф. Локтя «Столетие Екатеринославской классической гимназии. 1805 – 1905: краткий исторический очерк» є стислі відомості про першого директора [9]. Член Катеринославської вченої архівної комісії В. Данилов у 7-му випуску «Летописи» зробив порівняльний огляд літературної діяльності батька й сина Мизків [5]. Безумовно, син, якому автор віддав перевагу, був успішним літератором і журналістом, а бать-

ко, насамперед, присвятив своє життя освітянській справі. У цьому ж випуску «Летописи» є ще дві публікації, у яких надаються відомості про Д. Мизка. Перша – це довідка Д. Яворницького «Рід Мизко», де він повідомляє історичні відомості XVI – XVIII ст. [15]. Учений зазначив, що в музеї ім. О. Поля зберігається «Генеалогическое дерево запорожских панов Лиманских», до родини яких належала дружина Д. Мизка, а також деякі публікації батька і сина Мизків. Друга публікація – замітка відомого краєзнавця і знавця архівів В. Машукова «До біографії Д. Мизка». В ній автор подає дані про публікації, де розглядаються життя й діяльності Д. Мизка [10].

Плідна педагогічна діяльність Д. Мизка перервалася у зв'язку із погіршенням зору, тому він змушений був піти у лютому 1831 р. у добровільну відставку, а посаду директора обійняв Яким Якович Ковалевський (1831 – 1842 рр.). Він, людина високої культури, родоначальник катеринославської педагогічної династії, 1905 р. на урочистостях із нагоди сторічного ювілею гімназії був відзначений серед 35 найкращих випускників.

Я. Ковалевський походив із дворянського роду Олександрівського повіту Катеринославської губернії, більш точне місце та рік його народження невідомі. Помер у 1865 р. Початкову освіту, за традицією в дворянських сім'ях того часу, отримав удома. У 1807 р. вступив до Катеринославської гімназії, де виявив значні здібності. За відмінні успіхи в навчанні двічі нагороджувався «книжками та похвальною грамотою». Успішно закінчивши у 1811 р. гімназію, Я. Ковалевський став студентом Харківського університету. Отримавши диплом кандидата права, деякий час працював за фахом у Харкові та Петербурзі [1, с. 76-78].

Дружиною Я. Ковалевського була Олександра Трохимівна Вуєм'єва, двоюрідна сестра відомого педагога – барона М. О. Корфа. У них народилася донька Олександра Якимівна Риндовська (Чернова) (1829 – 1905), майбутня відома діячка освіти й культури Катеринослава, яка впродовж 1865 – 1905 рр. очолювала Маріїнське училище, жіночу гімназію, була організатором «Товариства піклування жіночою освітою м. Катеринослава», при якому відкрито безкоштовну школу для учениць, товариство допомоги бідним ученицям гімназії [11, с. 4, 10, 14].

На 1830-х – на початок 1840-х рр. припадає особливий період у житті Я. Ковалевського, якого в 1831 р. призначено

директором народних училищ і Катеринославської класичної гімназії, що входили до Харківського навчального округу [13, с. 77]. Це був період плідної педагогічної та організаторської діяльності Якіма Яковича. З його ім'ям пов'язують відкриття шляхетного пансіону для учнів гімназії з інших міст. Він зробив значний внесок у реформування навчального закладу: склав програму навчання, визначив обсяг дисциплін, підтримав введення п'ятибальної системи оцінювання знань і поведінки учнів. Головну увагу Я. Ковалевський приділяв вивченню мов: латинської, німецької і французької. Випускник Харківського університету, вихований на культурних традиціях цього закладу, він дбав не лише про розумовий, а й духовний і культурний розвиток гімназистів. Я. Ковалевський був переконаний, що учням необхідно займатися музикою і співами, а для фізичного розвитку – гімнастикою.

Демократичні університетські традиції неформального позанавчального спілкування професорів зі студентами, вихідцями з різних станів, він реалізовував у педагогічній діяльності, вважав за доцільне встановлювати не лише офіційні, а й дружні стосунки з учнями, незважаючи на їх соціальний стан. Вихованців, які виявляли успіхи в навчанні, запрошував на суботні й святкові обіди, де вони могли спілкуватися з відомими діячами міста [11, с. 10].

Необхідно зазначити, що гімназія під керівництвом Я. Ковалевського була центром вивчення нових європейських методик і впровадження їх у практику. Так, вчитель історії гімназії М. Садовський, випускник Харківського університету, у 1837 р. їздив до Петербурга для вивчення методики організації системи взаємного навчання школярів англійця Ж. Ланкастера. Вчителі краю були запрошені в Катеринослав для ознайомлення з новою системою, яка з 1838 р. діяла в парафіяльних класах при училищах губернії.

Наступним директором катеринославської гімназії, активним культурно-освітнім діячем був відомий спеціаліст у галузі хімії і мінералогії Яків Дмитрович Грахов. Відомостей про його життя збереглося небагато, точно невідомі роки життя – народився приблизно на початку 1800-х рр., помер у другій половині 1860-х рр., очевидно, походив із Чорногорії. Я. Грахов був колезьким радником і впродовж 1846–1862 рр. обіймав посаду директора Катеринославської класичної чоловічої гімназії та

водночас виконував обов'язки директора всіх початкових училищ Катеринославської губернії [9, с. 102].

Я. Грахов чимало зробив для розвитку освіти в місті та всій губернії, зокрема, щодо забезпечення матеріальної бази єдиної до 1865 р. на весь величезний край гімназії. Він став її першим історіографом і загалом освіти Катеринославщини. У 1855 р. Я. Грахов склав першу частину (з 1793 по 1836 рр.) «Историческо-статистического обзора Екатеринославской гимназии и училищ». Другу частину історичного огляду (з 1836 по 1855 рр.) написав його колега – старший викладач гімназії С. Веребрюсов [4].

Я. Грахов був одним із засновників, організаторів і завідувачем у 1849 – 1862 рр. Громадського музею Катеринославської губернії, до якого передав цінні колекції російських та іноземних монет, мінералів (зразки різних порід), рідкісні палеонтологічні знахідки, книги. Громадський музей був на утриманні гімназії до 1906 р., і після того, як було збудоване приміщення для музею ім. О. М. Поля, його колекція увійшла складовою частиною до загального музейного зібрання [2, с. 9].

Окрім Громадського музею, у гімназії існували археологічний, нумізматичний, мінералогічний кабінети, була цінна колекція наочного приладдя, багата бібліотека. Директор для обладнання цих кабінетів подарував книги, монети, зразки мінералів, рідкісні природні та археологічні знахідки. Так, викладач гімназії Ф. Локоть зазначав, що Я. Грахов передав для потреб гімназії книг і монет на суму 250 руб. [9, с. 176].

Я. Грахов ініціював створення при пансіоні гімназії обсерваторії для метеорологічних спостережень. Директор гімназії особисто направляв інформацію про кліматичні зміни в Катеринославі за 1849 – 1855 рр. до Імператорського Російського Географічного товариства, куди подав у 1853 р. складений ним «Статистико-географический очерк Екатеринославской губернии». Наукова робота директора гімназії була відзначена обранням його в грудні 1854 р. дійсним членом Імператорського Російського Географічного товариства [9, с. 99].

Я. Грахов перекладав наукові статті. Так, у «Горном журнале» (1832, 1835 і 1836 рр.) він опублікував статті з хімії та мінералогії, а в 1843 р. переклав із німецької і надрукував «Ручную книгу для хозяйственного обращения с лесами». За цю роботу він отримав половину премії від Міністерства державного май-

на. У 1845 – 1855 рр. він оприлюднював статті в журналах Міністерства державного майна та Міністерства народної освіти, у газеті «Екатеринославские губернские ведомости».

З Катеринославом пов'язаний нетривалий (1852 – 1853 рр.), але значний для гімназії і культурного товариства міста, період роботи випускника Харківського університету, майбутнього композитора Петра Петровича Сокальського (1832 – 1887) на посаді старшого вчителя природничих наук – ботаніки, зоології та мінералогії. Молодий педагог не полишав своїх музичних захоплень, тим більше, що директор гімназії Я. Грахов був великим любителем музики, а його колеги – вчитель математики О. Крижанівський і вчитель словесності С. Верєбрюсов, також випускник Харківського університету, віолончеліст, активний учасник університетських концертів, були музикантами-аматорами. У місті створили аматорський гурток, який об'єднав музичні сили міста. На музичних вечорах, окрім музикування з колегами, П. Сокальський виступав із доповідями про народну музику. Це був початок його плідної фольклористичної і просвітницької діяльності, результатом якої стало видання фундаментальної праці «Руська народна музика великоросійська та малоросійська в її будові мелодичній і ритмічній та відмінність її від основ сучасної гармонічної музики» (Харків, 1888) та організація Товариства аматорів музики в Одесі. В рамках останнього він керував хором, читав лекції, а також зініціював створення музичної школи.

До приїзду в Катеринослав П. Сокальський вже мав досвід участі в камерних музичних зібраннях як флейтист, адже у будинку його батька, професора Харківського університету П. Сокальського, утворився інструментальний ансамбль, до складу якого входили його сини Петро та Іван і студентська молодь. Прозвучали на цих вечорах і перші твори композитора-початківця. П. Сокальський продовжив свої спроби компонувати і в Катеринославі. Так, для співака-аматора Делюсто він написав музику на слова М. Щербини «Прометей» (твір не зберігся). На концертах молодий музикант виступає як соліст, акомпаніатор і співак. На одному з таких концертів прозвучала «Полька» в авторському виконанні [8].

У культурному житті українського суспільства в першій половині XIX ст. були популярними домашні концерти. Вони відбувалися як в аристократичних салонах, так і в середовищі

інтелігенції, особливо в колах професорів університетів. Наприклад, у Харкові в 1830-х рр. відбувалися літературні вечори під патронатом дружини губернського прокурора, на яких збиралися викладачі й студенти. Хоча Катеринослав не був університетським містом, серед викладачів гімназії були випускники Харківського університету, які запроваджували ці традиції в життя. Музичні зібрання відбувалися в Міклашевських, Ігнатєвих, Щербакова. Зі щоденника П. Сокальського відомі імена виконавців-аматорів – це співаки Віра Миколаївна Наковальніна, Делюсто, піаністи Варвара Петрівна Ігнатєва, Повоаянтський, скрипаль Ланцетті, віолончеліст С. Верєбрюсов, О. Крижанівський, Д. Рябінін, Воронцов, Шляхтін, Самойлов. П. Сокальський називає репертуар концертів: мазурки Ф. Шопена, п'єси А. В'єтана, романс «Сомнение» М. Глінки, «Stabat mater» Дж. Россіні [8, с. 18-21].

Непересічною особистістю був П. Сокальський як педагог і вихователь. Між ним і учнями, які полюбили вчителя і намагалися вчитися якнайкраще, склалися теплі, гуманні, довірливі стосунки. Це було в той час, коли директор Я. Грахов, людина зіткана з протиріч, часто використовував як виховний засіб різки, про що згадував колишній викладач гімназії Г. Донцов [7, с. 31]. Двадцятилітній учитель, який виріс у великій сім'ї, де було семеро дітей, добре знав психологію дітей. П. Сокальський запрошував своїх учнів до себе додому, багато грав для них, співав народних пісень, розповідав про музику. Такі взаємини з гімназистами були тоді рідкістю. Він умів зацікавити дітей, захопити їх, доступно розповісти про творчість композитора. Про одну з таких зустрічей із вихованцями свідчить запис у щоденнику П. Сокальського. Він розповідає про те, як познайомив учнів із музикою «Реквієму» В. А. Моцарта. Вони до цього не знали навіть імені австрійського композитора. Окрім музичного матеріалу, молодий учитель використав для розкриття образу композитора пушкінську маленьку трагедію «Моцарт і Сальєрі», яку він прочитав уголос [8, с. 18]. Педагогічний такт, із яким поставився вчитель до учнів, свідчить про його людські й професійні якості, любов до вихованців (згадаємо настанови Д. Мизка, який також у свій час розвивав кращі культурні та педагогічні традиції Київської духовної академії). Педагогічні прийоми молодого музиканта ще не набули поширення в тодішньому навчальному і

виховному процесі гімназії. Цю сторінку музичного виховання гімназистів, якій належало майбутнє, відкрив П. Сокальський.

Отже, ознайомлення з життям, педагогічною спадщиною, організаційною і музичною діяльністю Д. Мизка, Я. Ковалевського, Я. Грахова, П. Сокальського допоможе неупереджено оцінити їх заслуги в розвитку освіти й культури Катеринославщини. Вони були одними з перших у прогресивному поступі українського суспільства в першій половині XIX ст., головне, що особистий творчий шлях кожного з них співпадав із цим поступом. Найкращі їхні здобутки мають значення і для сучасної освіти, педагогіки, культури як духовний фундамент, без якого не можна збудувати майбутнє. Конструктивно-критичний аналіз, осмислення історико-педагогічного процесу з проєкцією творчої спадщини діячів минулого на сучасність – одне із завдань вітчизняної освіти і культури.

Список використаної літератури

1. Акинфиев И. Деятели старого Екатеринослава. Д. Т. Мизко, А. Я. Ковалевский, А. А. Рындовская / И. Акинфиев // *Летопись Екатеринославской учёной архивной комиссии*. – Вып. X. / под ред. А. С. Синявского. – Екатеринослав, 1915. – III, XXXII, 385, 1-15, 65-96, 1-4 с.
2. Бекетова В.М. До історії Дніпропетровського історичного музею ім. Д.І.Яворницького в особах (життєва доля і музейна діяльність керівників закладу) / В.М. Бекетова // *Грані*. – 2005. – № 5 (43). – Вересень-жовтень. – С. 91-96.
3. Воейков А. Екатеринослав (из записок одного русского путешественника) / А. Воейков // *Новости литературы, издаваемые А. Воейковым*. – 1825. – Кн. XIII. – Сентябрь. – С. 130-131.
4. Грахов Я. Д. Краткий историко-статистический обзор Екатеринославской гимназии и подчиненных ей учебных заведений / Я. Д. Грахов, С. И. Вереврюсов. – Одесса, 1856. – 307 с.
5. Данилов В. В. Димитрий Тимофеевич и Николай Дим. Мизко / В. В. Данилов // *Летопись Екатеринославской Ученой Архивной Комиссии*. – Екатеринослав, 1911. – Вып. 7. – С. 134-146.
6. Залюбовский Г. А. Д. Т. Мизко / Г. А. Залюбовский // *Екатеринославский юбилейный листок*. – 1887. – № 6. – С. 51-52.
7. Историческая записка о Екатеринославской гимназии с 1793–1882. С отчетом за 1881–1882 учебный год / сост. Секретарь Педагогического Совета преподавателей Г. В. Донцов. – Екатеринослав: Печатано в Тип. Я. М. Чаусского, 1882. – 103 с.
8. Карешева Т. І. Петро Сокальський. Життя і творчість / Т. І. Карешева. – вид. 2-ге, перероб. – К. : Музична Україна, 1978. – 192 с.
9. Локоть Ф. Столетие Екатеринославской классической гимназии 1805 – 1905 гг. : Краткий исторический очерк / Ф. Локоть. – Екатеринослав : Типография Губернского Земства, 1908. – 386 с. + VII с.
10. Машуков В. К биографии Д. Т. Мизко / В. Машуков // *Летопись Екатеринославской Ученой Архивной Комиссии*. – Екатеринослав, 1911. – Вып. 7. – С. 247-249.

11. Памяти Александры Акимовны Рындовской (Черновой). – Екатеринослав : Изд. Об-ва вспомоществования нуждающимся ученицам. Тип. С. И. Барановского, 1905. – 122 с.
12. Памятная записка о жизни Дмитрия Тимофеевича Мизко. – Одесса : В Типогр. и Литогр. Л. Нитче, 1849. – 32 с. – (З автографом Д.І. Яворницького).
13. Риндовська Олександра Якимівна // Катеринослав-Дніпропетровськ – 225. Видатні особистості та обличчя міста. – вид. 2-ге. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2001. – С. 23.
14. Рябинин Д. Воспоминания о Н. Д. Мизко / Д. Рябинин // Исторический вестник. – 1882. – № 10. – С. 83-108.
15. Яворницкий Д. И. Род Мизко (по поводу доклада В. В. Данилова) / Д. И. Яворницкий // Летопись Екатеринославской Ученой Архивной Комиссии. – Вып. 7. – Екатеринослав, 1911. – С. 242-244.

Лариса Филатова

ПОРТРЕТЫ ДЕЯТЕЛЕЙ ОБРАЗОВАНИЯ И КУЛЬТУРЫ ЕКАТЕРИНОСЛАВА (ПЕРВАЯ ПОЛОВИНА XIX В.)

В статье рассматривается деятельность директоров Екатеринославской гимназии в первой половине XIX ст., когда закладывался фундамент новой системы образования в Российской империи. Д. Мизко, А. Ковалевский, Я. Грахов были выходцами из украинской шляхты и дворянства, сделали большой вклад в развитие образования и культуры не только губернского города, но и огромного украинского края. К когорте этих деятелей принадлежит украинский композитор П. Сокальский, который вписал достойную страницу в развитие музыкальной культуры и образования Екатеринослава.

Ключевые слова: образование, педагогическая деятельность, гимназия, музыкальная культура, воспитание.

Larisa Filatova

PORTRAITS OF LEADERS OF EDUCATION AND CULTURE IN KATERYNOSLAV (FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY)

The article deals with activities of directors of Katerynoslav school in the first half of the nineteenth century. When a new education system was laid down in the Russian Empire. One of the first organizers of education in Katerinoslav province, a teacher, the first director of Katerynoslav classical gymnasium was Dmitrii T. Myzko (1772 – 1847). Under his leadership, there were discovered four people in the county schools of Katerinoslav province and three – in Kherson and 53 parochial schools. Work of Dmitri Timofeevich in the field of education was adequately marked. In 1815 Kharkiv University gave him the academic title Doctor of Art Sciences; in 1816 he became a full member of the St. Petersburg Free Economic Society, which brought together people of high education and culture; in 1818 he was elected as a corresponding member of «Imperial Humanistic Society».

The second headmaster and director of schools in Katerynoslav province was one of the best students of D. T. Myzko Akim Y. Kovalevsky (?–1865) – A man of high culture, a graduate of Kharkov University, founder of the dynasty of Katerynoslav teacher. His daughter Alexandra Akimovna Ryndovska (1829–1905) was a famous education and culture activist in Katerynoslav. The name is associated with opening boarding school for students from other cities, reforming of the institution. High school under his leadership was the center of European learning, new teaching methods and their practical implementation, in particular the system of mutual

teaching students by J. Lancaster. Kovalevsky was concerned not only mental, but spiritual and cultural development of pupils, believed that students need to make music and singing, do gymnastics. Humanist and Democrat – he valued academic achievement and personal qualities of pupils rather than their social background.

The next director of Katerynoslav school, active cultural and educational activist, director of elementary schools in Katerynoslav province was Jacob D. Grakhov (?–?). He initiated the construction of the new premises of the educational establishment, the establishment of the Observatory for meteorological observations. Information on climate change in Katerynoslav Grakhov sent to the Imperial Russian Geographical Society, he was its member since 1854. He became the first historian at school and in the educational sphere in Katerinoslav, the founder and head of the Public Museum of Katerynoslav province, which gave valuable collections of coins, minerals, rare paleontological findings of the book. An important figure for the musical life in Katerynoslav was staying P. Sokolsky (1832–1887) as a senior teacher of natural sciences at school. His performance, music education, educational activity were a new important page in the history of high school and the city.

Keywords: education, teaching activities, gymnasium, music culture, education.

Одержано 24.11.2014 р.
